

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

М. І. Д о л і ш н і й

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА
НА РУБЕЖІ ХХ-ХХІ
СТОЛІТЬ:
нові
пріоритети

ПРОЕКТ
«НАУКОВА КНИГА»

КИЇВ
НАУКОВА ДУМКА
2006

У монографії окреслено сучасні проблеми й перспективи соціально-економічного розвитку національного господарського комплексу України.

На основі всебічного аналізу регіональної проблематики, у тому числі всього спектра проблем формування та реалізації регіональної політики, автор виокремлює нові стратегічні орієнтири для вибору регіональних пріоритетів України, пропонує нестандартні підходи до вирішення питань подальшого розвитку економічного потенціалу нашої країни, насамперед її агропромислового комплексу, природно-ресурсної бази, людського потенціалу, а також питань формування ринку праці, освоєння рекреаційного потенціалу тощо.

Для керівників різних рівнів, спеціалістів, наукових працівників, викладачів, аспірантів та студентів вищих навчальних закладів.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
------------	---

ЧАСТИНА 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

<i>Глава 1. Зміст і завдання регіональної політики</i>	9
1.1. Суть, структура і науковий фундамент регіональної політики	9
1.2. Цілі, завдання, принципи та функції регіональної політики.....	20
1.3. Глобальні детермінанти регіонального розвитку і регіональної політики	25
1.4. Національні пріоритети й стандарти гуманності та справедливості як основа здійснення регіональної політики	34
<i>Глава 2. Історичний досвід і підходи до формування та здійснення регіональної політики</i>	41
2.1. Зарубіжний досвід формування та здійснення регіональної політики	41
2.2. Історичні етапи формування регіональної політики в Україні	45
2.3. Регіональна політика в контексті розвитку Львівської школи регіоналістики	51
2.4. Сучасні проблеми формування та здійснення регіональної політики	66
<i>Глава 3. Формування та реалізація регіональної політики</i>	77
3.1. Трансформація чинників сучасної парадигми регіональної політики.....	77
3.2. Принципи та пріоритети стратегії регіонального розвитку України	88
3.3. Проблеми та особливості формування системи управління територіальним розвитком	102
<i>Глава 4. Методи формування та реалізації регіональної політики</i>	111
4.1. Системні підходи до активізації соціально-економічного розвитку регіонів України , ..	111
4.2. Моделі державного регулювання в ринковій економіці	117
4.3. Стратегічне планування регіонального розвитку	128
4.4. Роль програмно-цільового методу в розв'язанні завдань регіональної політики	137

ЧАСТИНА 2

ОЦІНКА НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

<i>Глава 5. Характеристика України як арени здійснення регіональної політики.....</i>	147
5.1. Сучасні підходи до оцінки території держави з позиції формування пріоритетів регіональної політики	147
5.2. Територіально-структурні процеси	161
5.3. Територіальні соціально-економічні диспропорції	174
5.4. Проблеми соціально-економічного розвитку регіонів.....	189
<i>Глава 6. Екологічні чинники сталого розвитку України: національний і регіональний контексти</i>	197
6.1. Екологічна безпека як невід'ємна складова забезпечення сталого розвитку України . .	197
6.2. Екологічні наслідки реформування національної економіки: регіональна специфіка	204
6.3. Перспективи екологічного оздоровлення держави та її регіонів: пріоритети та напрямки дій	211
<i>Глава 7. Регіональна політика інвестиційно-інноваційного розвитку.....</i>	221
7.1. Особливості інвестування економіки на регіональному рівні.....	221
7.2. Удосконалення механізму реалізації регіональної інвестиційної політики	230
7.3. Шляхи підвищення ефективності механізмів інноваційного розвитку економіки регіону	240
<i>Глава 8. Людський чинник в контексті регіонального розвитку</i>	250
8.1. Розвиток концепції соціально-трудового потенціалу вченими Львівської економічної школи	250

8.2. Людський потенціал: роль у суспільно-економічному поступі	258
8.3. Деморозвиток — природна основа формування людського потенціалу країни та її регіонів	264
8.4. Фізичне та психічне здоров'я населення в системі розвитку людського потенціалу ..	276
8.5. Освітня парадигма розвитку людського потенціалу та її регіональні особливості . . .	282
Глава 9. Зайнятість і ринок праці: стабілізація та розвиток	295
9.1. Макродинаміка, структура та новітні тенденції української зайнятості	295
9.2. Національний ринок праці, його регіональні відмінності та механізми регулювання	306
9.3. Інвестування розвитку людського капіталу як визначальний чинник економічного зростання регіонів	319
9.4. Проблеми ринку праці: потенціал науки в розв'язанні регіональних проблем управління (на прикладі досвіду Інституту регіональних досліджень Національної академії наук України)	326
9.5. Соціальний захист населення та його здійснення на регіональному рівні	333
Глава 10. Регіональна соціальна політика: від системи соціального забезпечення до нової парадигми розвитку	343
10.1. Соціальні реформи в регіональному вимірі: підсумки 1990-х років	343
10.2. Регіональна соціальна політика в світлі національних детермінант та Цілей розвитку тисячоліття	350
Глава 11. Особливості агропромислового розвитку України	368
11.1. Національно-генетичні засади розвитку аграрного сектору економіки України (на прикладі Західного регіону)	368
11.2. Реформування аграрного сектору економіки при переході до ринкових умов господарювання	374
11.3. Регіональні особливості динаміки розвитку сільськогосподарського виробництва	387
11.4. Інноваційно-інвестиційне забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва	403
11.5. Державне регулювання створення сприятливих економічних умов для розвитку агропромислового виробництва	413
Глава 12. Транскордонне співробітництво: проблеми та перспективи в контексті завдань регіональної політики України	433
12.1. Основні засади формування регіональної політики у сфері транскордонного співробітництва	433
12.2. Організаційно-правове забезпечення транскордонного співробітництва	440
12.3. Сучасний стан транскордонного співробітництва в Україні	447
12.4. Перспективи розвитку єврорегіональної співпраці в Україні	454
12.5. Концептуальні підходи до розвитку транскордонного співробітництва на українсько-польському прикордонні	463
ЧАСТИНА 3	
ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ НОВОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ	
Глава 13. Удосконалення бази здійснення нової регіональної політики	473
13.1. Завдання регіональної політики в Україні в умовах реалізації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національного господарського комплексу	473
13.2. Удосконалення політико-адміністративного устрою країни в контексті адміністративної реформи	481
13.3. Територіальні суспільні системи в регіональній економіці та підходи до їх вивчення крізь призму завдань адміністративної реформи	484
13.4. Впровадження нового соціально-економічного районування	495
13.5. Інституційна підтримка здійснення адміністративно-територіальної реформи в Україні	503
ВИСНОВКИ	509

ВСТУП

Можна стверджувати, що у XXI ст. наріжними детермінантами процесу формування стратегії розвитку кожної країни поряд із проблемами міждержавної інтеграції та глобалізації стануть також питання регіоналізації.

Сьогодні проблеми регіонального розвитку набули особливої ваги і в Україні. Події останніх років, піком яких стала зміна політичного керівництва держави, засвідчили істотну неоднорідність — у політичному, соціально-економічному та етнокультурному вимірах — регіонів нашої країни. Подібне було чи є характерним для більшості країн на певних етапах їхнього розвитку. За умов провадження адекватної та ефективної політики, в тому числі й на регіональному рівні, проблеми, пов'язані з такими неоднорідностями успішно розв'язуються. Для цього, однак, держава має виробити стратегічні орієнтири, які б консолідували усі її регіони, а це — курс на міжрегіональну інтеграцію і водночас на піднесення ролі регіонів, курс на надання місцевому самоврядуванню реального змісту і нового функціонального наповнення й одночасно на запровадження сильної централізованої регіональної політики, яка б базувалася на загальнодержавних пріоритетах.

Поява даної монографії спричинена також зміною геополітичного та гео економічного статусу України після розширення ЄС й остаточним оформленням на державному рівні стратегічного курсу на євроінтеграцію нашої держави. Серед широкого спектра завдань і викликів, що спричинені новим статусом України у взаєминах із її західними сусідами, одним із перших постало завдання перегляду пріоритетів регіональної політики держави, приведення їх у відповідність до стандартів Євросоюзу. Теоретико-методологічною основою цієї праці є сучасні концептуальні положення міждисциплінарних досліджень різноманітних регіональних проблем, а також узагальнення розробок провідних наукових шкіл з регіоналістики в Україні, зокрема Львівської наукової школи з регіоналістики. Нова парадигма регіональної політики держави, на думку автора, має базуватися не на теоріях розміщення продуктивних сил, а на концепції регіонального розвитку, що ґрунтується на гуманістичних та інноваційних засадах.

Монографія складається з трьох частин. Перша її частина присвячена теоретико-методологічним основам регіональної політики, друга — оцінці національного господарського комплексу України з точки зору формування ефективної регіональної політики, третя — дослідженню сучасних підходів до побудови й реалізації нової регіональної політики в Україні.

У першій частині розкриваються, так би мовити, канонічні основи регіональної політики (зміст і завдання, історичний зарубіжний і вітчизняний досвід, фактори, методи, інструменти формування та здійснення регіональної політики) та аналізуються наріжні теоретико-методологічні положення, методи, механізми сучасної регіональної політики європейських країн і перспективи адаптації цих методів і механізмів до умов України. Особлива увага приділяється теоретичному обґрунтуванню територіальних суспільних систем (регіон, соціально-економічний район) як об'єктів регіональної політики, висвітленню ролі національної стратегії соціально-економічного розвитку в формуванні регіональної політики, виявленню й оцінці глобальних тенденцій, національних пріоритетів і регіональних детермінантів регіонального розвитку та регіональної політики.

У другій частині монографії дано характеристику України як арени реалізації регіональної політики (у порівнянні з європейськими країнами), здійснено аналіз й оцінку національного господарського комплексу України з точки зору формування ефективної регіональної політики. У ній окреслено місце України в Європі й світі в контексті інтеграції з ЄС та вивчено глибину впливу глобальних тенденцій на розвиток регіонів, проаналізовано притаманні сучасній Україні територіальні соціально-економічні диспропорції, досліджено основні проблеми соціально-економічного розвитку її регіонів (зокре-

ма екологічні, соціальної асиметрії, сталого розвитку та інші), на які в першу чергу мають бути спрямовані заходи державної регіональної політики.

У другій частині монографії аналізуються питання, що пов'язані з використанням трудового потенціалу, зокрема висвітлено нові підходи до з'ясування суті та структури трудового потенціалу в регіональному контексті, досліджено територіальну специфіку соціально-економічного та мотиваційного механізму використання трудового потенціалу, виявлено загальнонаціональні й регіональні проблеми кадрового забезпечення розвитку національного інтелектуального потенціалу у сфері науки, а також сформульовано завдання регіональної політики в царині використання трудового потенціалу. Автор досліджує геополітичні, національні й регіональні чинники активізації політики формування ринку праці, механізми трудової мотивації в світлі стратегічних завдань регіональної політики, кореляцію між принципами ефективного менеджменту та факторами формування ринку праці в структурі регіональної політики, а також можливості створення нових місць прикладання праці, яке, безперечно, є одним із найважливіших інструментів вирішення регіонально-політичних завдань.

Акцент у другій частині також зроблено на вивченні окремих видів економічної діяльності та висвітленні існуючих у кожній галузі економіки тенденцій. Автор вважає за необхідне особливу увагу приділити дослідженню регіональних проблем агропромислового розвитку, при цьому він обґрунтовує тезу про те, що національно-генетичні господарські форми мають стати основою реформування та перспективного розвитку сільськогосподарства України. Результатом такого дослідження стало, зокрема, формування стратегічних напрямів розвитку земельних відносин в Україні. Обґрунтовано також підходи до формування інтегрованих територіальних агропромислових комплексів. Крім того, наголошується на важливості наукового забезпечення розвитку АПК регіонів.

Третю частину монографії присвячено розробці нових підходів до формування регіональної політики в Україні, політики, яка має вчасно та ефективно відповідати на виклики сучасності. Зокрема, окреслюються завдання нової регіональної політики України в умовах реалізації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку національного господарського комплексу, обґрунтовуються напрями удосконалення політико-адміністративного устрою країни в контексті адміністративної реформи. Особлива увага приділяється впровадженню нового соціально-економічного районування, аналізуються особливості його використання при здійсненні регіональної політики та питання фінансового забезпечення регіональної політики.

Автор вважає за необхідне підкреслити, що ідеї, на яких ґрунтується дане дослідження, складають ядро теоретичної бази Львівської школи наукової регіоналістики. Ці ідеї розвиває ціла плеяда відомих в Україні та за її межами дослідників, які долучили до скарбнички Львівської школи наукової регіоналістики низку фундаментальних праць. Серед цих науковців — С. М. Злупко, П. Ю. Беленький, Є. І. Бойко, С. Й. Вовканич, С. М. Писаренко, М. А. Козоріз, В. С. Кравців, Л. К. Семів, Л. Т. Шевчук, У. Я. Садова, С. Л. Шульц, Н. А. Мікула, Я. О. Побурко та багато інших.

Безумовно, монографія базується не тільки на дослідженнях Львівської школи, а й на надбаннях вчених інших шкіл та інститутів економічного профілю, насамперед В. М. Геєця, М. Г. Чумаченка, С. І. Пирожкова, Б. М. Данилишина, С. І. Дорогунцова, В. П. Мікловди, Г. М. Лібанової, С. А. Романюка, З. С. Варналія, О. С. Власюка, П. С. Гальчинського, І. І. Лукінова, Б. В. Букринського, С. І. Бандура, В. В. Онікієнка, В. І. Куценко, М. П. Пітюлича, О. І. Амоші, П. Т. Саблука, І. Р. Михасюка, О. Г. Шаблія, Ф. Д. Заставного.

Автор сподівається, що його теоретичні розробки сприятимуть розвитку не лише регіоналістики, а й інших галузей економічної науки, а його практичні рекомендації — процесові розбудови соціально орієнтованої економіки та громадянського суспільства в Україні.

ЧАСТИНА 1

ТЕОРЕТИКО-
МЕТОДОЛОГІЧНІ
ОСНОВИ
РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

ЗМІСТ І ЗАВДАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І ПІДХОДИ
ДО ФОРМУВАННЯ
ТА ЗДІЙСНЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІТИКИ

ФОРМУВАННЯ
ТА РЕАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІТИКИ

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ
ТА РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІТИКИ

Глава I

ЗМІСТ І ЗАВДАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Суть, структура і науковий фундамент регіональної політики

Посилення інтересу до поглибленого аналізу регіональної проблематики в усіх її вимірах — одна з прикметних ознак розвитку сучасної економічної науки та соціально-економічної політики. Регіоналістика стала нині своєрідною формою теоретичного й практичного опанування новітніми інтеграційними процесами, що визначають долю держав й особливості історичного поступу людства в цілому. Пошукам вирішення регіональних проблем присвячені численні наукові дослідження, наукові конференції, міждержавні дебати і навіть програми політичних партій.

Репоалізація та інтеграція — це дві сторони процесу висхідного розвитку, два взаємодоповнювальних прояви його динамічного розгортання. Вони завжди складають пару, як чорне і біле, добро і зло, і завжди пов'язані з процесами, що є не лише конструктивними, а й деструктивними. На жаль, останнє сьогодні особливо актуальне для України. Її регіональні проблеми нині є не лише гострими, а й вибухонебезпечними, оскільки їхнє невдале вирішення може призвести до загострення потенційних конфліктів як всередині країни, так і між державами¹.

У зв'язку з цим потрібно відзначити, що в Україні регіональні дослідження завжди були в центрі уваги науковців, і тому в цій галузі є значні здобутки, але все ж таки відчутна активізація регіоналістики відбулася саме в останні роки як відповідь на вимоги українського державотворчого процесу. Це, до речі, й визначило новий вектор регіональних досліджень, зорієнтований на пошуки шляхів, засобів і механізмів гармонійного розвитку регіонів у контексті розбудови національної економічної системи. Водночас поява нового аспекту в спектрі регіональних досліджень певним чином ускладнює моделювання розвитку регіонів, який повинен враховувати не тільки необхідність переходу суспільства від планово-директивного керівництва до соціально-ринкового, але й сприяти створенню ефективної, динамічної економіки. Наявність таких вимог визначає специфіку завдань української регіональної науки, коло проблем якої відрізняється від аналогічної проблематики інших країн, державний "організм" яких

¹ *Долішній М.І.* Наукові здобутки регіоналістики, її проблеми і перспективи розвитку // Соціально-економічні дослідження в перехідний період досвід Європейського Союзу та його адаптація до умов України 36. наук. пр. / НАН України, Інститут регіональних досліджень, відп. ред. М.І. Долішній — Львів, 2002

сформувався давно. Саме тому висновки українських регіоналістів мають бути політично виваженими й науково обгрунтованими ¹.

Що потрібно розуміти під науковими засадами в регіоналістиці? По-перше, врахування напрацювань попередників у цій галузі. По-друге, використання сучасного рівня розвитку економічної теорії.

Регіоналістика має давні традиції, одним з перших її теоретиків вважається Й. Тюнен (1783—1850), відомий своїм дослідженням "Ізольована держава в її відношенні до сільського господарства і національної економіки", що базувалося на засадах ринкової економіки. Територіально-економічні межі регіону, за Тюненом, визначалися радіусом ринку, який був пов'язаний з рентними доходами, граничними зарплатами тощо.

На думку А. Е. Пробста, Й. Тюнен обмежував розв'язання проблеми розміщення господарських об'єктів пропозицією окремих практичних рецептів. Рішучий перелом у теорії розміщення зробив А. Вебер (1868—1968) у праці "Про розміщення промисловості". В історії розробки теорії розміщення А. Вебер, вважає А. Е. Пробст, займає таке ж місце, як Д. Рікардо в класичній політичній економії. Вебер прагнув створити "вічну" або чисту теорію розміщення, що, однак, обмежувало й звужувало її практичність ².

Послідовники А. Вебера займалися доповненням його теорії, нерідко включаючи в неї чужі їй елементи, або розробляли проблеми розміщення окремих підприємств, нехтуючи теорією регіоналістики. Загальної теорії розміщення господарських об'єктів так і не вдалося створити. Згодом американські економісти зрозуміли тісний взаємозв'язок розміщення не тільки окремих підприємств однієї галузі, але й зробили узагальнення для кількох галузей економіки. Однак і їм не вдалося сформулювати загальну теорію розміщення виробництва, що складало "ядро" регіоналістики, яку, до речі, не можна зводити лише до проблематики розміщення господарських об'єктів. Згодом це зрозуміли й самі претенденти на приналежність до школи регіоналістів, серед яких, безумовно, одним з найпомітніших є У. Ізард, який зробив багато для створення науки про регіони.

На увагу заслуговує об'ємне дослідження Ізарда "Методи регіонального аналізу. Вступ до регіонознавства", яким вчений засвідчив свою прихильність до наукової традиції, наголосивши, що теорія про регіони "повинна не тільки поширюватися на проблеми рівноваги системи, яка складається з районів, межі й транспортна мережа яких являє собою змінні величини, але й розглядати цю рівновагу з точки зору розміщення, торгівлі, цін і обсягу виробництва". Теорія, зазначає Ізард, зобов'язана виявити площини взаємодії основних політичних, соціальних й економічних сил тією мірою, в якій ці взаємодії визначають нематеріальні цінності суспільства, обумовлюють його поведінку і процес визначення соціальних цілей, ведуть до конкретних рішень щодо політики, яка визначає міжрайонну структуру і функції окремих територій ³.

¹ *Долішній М., Злупко С.* Концептуальні засади регіональної соціально-економічної політики та її компонентів // *Регіональна економіка*. — 1997. — № 3. — С. 28—35.

² *Пробст А. Е.* Уолтер Ізард и его методы регионального анализа // *Изард У.* Методы регионального анализа: введение в науку о регионах. — М., 1996. — С. 5—6.

³ *Изард У.* Методы регионального анализа: введение в науку о регионах. — М., 1996. — С. 20.

Однак сформульована таким чином теорія регіоналістики з її вельми широким спектром пріоритетів не могла надто захоплювати владні структури командно-адміністративної системи, якій було притаманне ігнорування національних і територіальних регіонів. До того ж концепція Ізарда базувалася на теорії ринкової економіки, що була у вжитку в країнах західної демократії. В епіцентрі його теорії про регіони знаходиться аналіз статистичних рядів про "чисельність населення в минулому, сучасному і майбутньому"¹.

Отже, можна дійти висновку, що теорія про регіони має будуватися на системних засадах. Це, звичайно, стосується й української регіоналістики, що має давні витoki і тривалі традиції². Оскільки українські землі протягом століть перебували у межах кордонів інших держав, українські економісти та географи не могли не зважати на становище українських регіонів у складі цих держав. Це було поштовхом до розвитку національних регіональних досліджень, які від самого початку не зводилися до статистико-економічного опису окремих територій, а містили аналіз усієї сукупності відносин у регіоні. Однак висновки й рекомендації, зроблені на базі цих досліджень, не використовувалися, бо суперечили інтересам держав, до складу яких входили українські території.

З проголошенням України незалежною державою наукова регіоналістика набрала особливої актуальності. У цьому контексті заслуговує на увагу підхід В. А. Поповкіна до трактування цілісності регіонів. Парадигма регіональної цілісності, пише він, повинна будуватися на "теоретико-філософському прийнятті концепції єдиної географії" — об'єктивного взаємозв'язку природних, соціальних та економічних процесів і явищ, що існують у певному територіальному ареалі. Прийняття такої концепції, зауважує В. А. Поповкін, означає згоду з тим, що існують "законо, єдині для природи і суспільства". Вчений виходив з того, що у будь-якому виробництві бере участь людина. Від природних та економічних умов залежить як життя людини, так і самопочуття суспільства. Водночас суспільство підкоряє своїм потребам економіку, керує в цій сфері структурно-динамічними процесами. Природне середовище зумовлює життя суспільства. Водночас природа відчуває вплив людини, насамперед її господарської діяльності. На основі таких міркувань Поповкін приходять до висновку про те, що регіон становить цілісність власне природного середовища, матеріального, середовища, створеного людиною, і соціуму, а також, що "різні типи регіонів формуються та існують завдяки певним типам взаємозв'язків між цими трьома середовищами". Тобто регіони — це "специфічні триєдності"³.

Можна легко простежити у регіональній "триєдності" Поповкіна зародки новаторських підходів, зокрема, щодо цілісності людських і природних систем. Природні умови, казав М. І. Туган-Барановський, наймогутнішим чином впливають на устрій господарства певного народу та на успіхи в країні. "Природа, — стверджував він, — завжди обмежує коло можливого для людини, але коло це стає ширшим. Ланцюг, який зв'язує суспільство з природою, ніколи не розривається, але ланцюг цей подовжується, і суспільний ланцюг стає вільнішим у

¹ *Изард У.* Методы регионального анализа: введение в науку о регионах. — Москва, 1996. — С. 29.

² *Злупко С. М.* Українська регіоналістика: традиції, здобутки, проблеми // Регіональна економіка. — 1996. — № 1—2. — С. 124—131.

³ *Поповкін В. А.* Регионально-цілісний підхід в економіці. — К.: Наукова думка, 1993. — С. 16.

тому розумінні, що він усе більше визначається своїми власними внутрішніми, духовними, а не зовнішніми, побічними, матеріальними силами"¹.

Це відоме визначення створює теоретичний простір для розробки соціальної політики в регіоні. Підкреслимо, що зроблений в ньому акцент — не на матеріальних, а на духовних силах в економічному розвитку — є принципово важливим і для розробки теорії регіоналістики, в якій детермінуючим чинником має бути людина, яка дедалі більше звільняється від пригнічення з боку природного середовища. Українська регіоналістична традиція має багатьох послідовників цих поглядів, дослідження яких дістали світове визнання. У цьому зв'язку досить вказати на дослідження С. А. Подолинського про можливість людини з допомогою праці нагромаджувати сонячну енергію і теорію В. І. Вернадського про ноосферу, згідно з якою людина стала планетарною силою, хоча ці теорії не є суто регіональними. Вони мають безпосереднє відношення до обґрунтування сил регіонального розвитку, на які повинна бути зорієнтована регіональна соціально-економічна політика.

У руслі цих детермінант формувалася сучасна Львівська наукова школа економічної та соціальної регіоналістики. Не вдаючись у детальний науково-критичний аналіз досліджень цієї школи, про які йдеться нижче (див. 2.3), потрібно зазначити, що вони характеризуються такими ознаками: системністю і комплексністю, еволюційністю і генетичністю, гуманістичністю, екологічністю і органічністю, державотворчою і загальноцивілізаційною спрямованістю, новаторством і перспективністю².

Вагомий внесок у створення наукових засад соціально-економічної регіоналістики зробили також інші наукові школи та вчені-економісти. Йдеться, зокрема, про регіональні дослідження, що тривалий час проводилися Інститутом економіки промисловості НАН України, у якому розробляється промислова політика. Концепція цієї політики передбачає здійснення структурних перетворень, спрямованих на збалансованість виробництва продукції для споживання й експорту відповідно до потреб країни. Проект цієї політики передбачає посилення державного регулювання промисловості³.

Автор названої концепції регіональної політики виходить із необхідності створення окремої наукової дисципліни, визначаючи її предмет, місце в системі наук, метод, понятійний апарат та інші компоненти. "Під регіональною політикою, — пише з цього приводу М. Г. Чумаченко, — можна розуміти діяльність влади на регіональному рівні...". Цій діяльності притаманний розподіл функцій між центром і регіонами. Вчений вважає, що регіональна політика має економічну, соціально-політичну, науково-технічну, гуманітарну, національну, управлінську, демографічну, зовнішньо-економічну складові.

Запропонована концепція регіональної політики є конструктивною тому, що її стрижнем є особлива увага до міжрегіональних інтегральних зв'язків у контексті забезпечення цілісності України. Можна погодитися з твердженням

¹ Туган-Барановский М. И. Основы политической экономии. — Спб., 1911. — С. 137.

² Долишній М., Злупко С. Львівська наукова школа економічної регіоналістики, її генеза, здобутки, проблеми і перспективи // Регіональна економіка. — 1998. — № 2. — С. 28—39.

³ Чумаченко М. Г. Регіональна промислова політика // Економіка України та шляхи її подальшого реформування : Матеріали Всеукраїнської наради економістів 15—16 вересня 1995 р. — К. : Генеза, 1996. - С. 99—100.

про те, що державна регіональна політика України у довгостроковій перспективі повинна базуватися на принципах пріоритетності загальнонаціональних інтересів, а це передбачає насамперед врахування особливостей регіонів, вирівнювання рівнів їх соціально-економічного розвитку, забезпечення для всіх регіонів однакових умов розвитку, дотримання закономірності й стабільності у розподілі владних повноважень між центром і регіонами. Виходячи із сучасних реалій, Чумаченко вважає, що при вивченні ситуації в регіоні та розробці регіональної соціально-економічної політики потрібно спиратися на знання основ економіки регіону, його матеріальної бази й особливостей господарчої діяльності. Крім того, необхідно провести типологію регіонів за такими показниками: географічне положення, кліматичні умови, наявність природних ресурсів, рівень економічного і соціального розвитку, структура господарства, рівень розвитку виробничої та соціальної інфраструктури, розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, екологічний стан регіону, етнічний склад населення, історичні особливості розвитку, демографічна ситуація, соціально-психологічний клімат¹.

Наведені показники, в принципі, охоплюють усі основні блоки функціонування регіональної соціально-економічної системи, але вимагають доповнення та конкретизації задля надання запропонованій системі більшої відповідності процесам соціально-ринкових перетворень. Тільки тоді на їх основі можна розробляти ефективну соціально-економічну політику в регіоні.

Звичайно, в рамках цієї монографії неможливо дати наукову оцінку всім регіональним дослідженням. Однак, розробляючи модель регіональної соціально-економічної політики, їх потрібно знати та враховувати їх результати. У зв'язку з цим заслуговує на увагу модель регіональної економічної політики І. Лукінова, який відстоює активізацію державного сприяння на основі демократичного самоврядування й управління кожним з конкретних регіонів в органічних інтегральних зв'язках з іншими регіонами як по горизонталі, так і з державою в цілому, по вертикалі². На думку вченого, правові та економічні відносини між державою та регіональною владою мають будуватися за принципом верховенства загальнодержавного права і законів. Дуже важливим принципом є також налагодження тісних міжрегіональних економічних зв'язків у межах єдиного ринкового простору, забезпечення територіальної недоторканності та єдності.

Соборність і територіальна недоторканність України — це фундаментальні засади в проведенні регіональної соціально-економічної політики. Її реалізація має особливо важливе значення в умовах ейфорії регіоналізації, яка нерідко виправдовує самоізоляцію регіонів. Іноді можна натрапити на публікації, автори яких бездумно твердять про економічну самостійність регіонів³, забуваючи, що регіональні системи історично "розмиті" й перебувають у тісних зв'язках у межах національної економіки. Наша держава повинна тримати під постійним контролем процес формування ендегенних і екзогенних зв'язків, надаючи пріоритет тим, що найбільшою мірою сприяють розвиткові української еконо-

¹ Чумаченко Н. Г. Очерки по экономике региона. — К. : Наукова думка, 1995. — С. 23.

² Лукінов І. І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя). — К. : АТ "Книга", 1997. — С. 328.

³ Ткачук І. П. Економічна самостійність регіону. — К. : Наукова думка, 1994. — С. 3.

міки та консолідації суспільства. Реалізуючи таку політику, держава сприятиме усуненню успадкованих від радянських часів деформацій на макрорівні, нівелюванню диспропорцій у соціально-економічному розвитку регіонів та їхньому зближенню, що має, як зазначалося, загальнонаціональне значення.

Територіальна цілісність країни й ефективне функціонування соціально-економічного комплексу кожного регіону в тісній взаємодії з іншими регіонами — альфа і омега регіональної соціально-економічної політики української держави, яка повинна враховувати загальнонаціональні потреби та інтереси. У цій справі для неї не може бути взірцем для бездумного копіювання будь-якої зарубіжної моделі, бо кожна з них формувалася насамперед на власному національному ґрунті. Про це доводиться нагадувати, оскільки є чимало пропозицій щодо проведення соціально-економічної політики в регіонах без знання національних традицій, досвіду функціонування і особливостей розвитку кожного регіону. Спроби реалізувати в Україні побачене за кордоном ведуть у глухий кут — до створення штучних регіональних систем на шкоду національній цілісності.

У цьому контексті варто згадати публікацію М. Паламарчука про завдання регіональних досліджень і наукові підходи до них ¹. Учений вважає, що конкретним завданням регіональних досліджень є "опрацювання наукових основ вирішення важливих проблем соціально-економічного розвитку регіонів". Сюди він включає: вивчення і раціональне використання природоресурсного потенціалу, трудових, матеріальних, фінансових та інших ресурсів; формування регіональних і міжрегіональних соціально-територіальних систем (виробничих, рекреаційних, систем розселення); комплексний соціальний та економічний розвиток території; розробку наукових основ районного планування, перетворення району в раціонально організований елемент структури національного суспільно-територіального комплексу; створення наукових інформаційних систем для загальнодержавних та регіональних потреб, розробку програм та прогнозів соціально-культурного розвитку районів, областей, міст; вивчення процесів взаємодії суспільства і природи, економічної ситуації в районах, підготовку програм охорони довкілля.

Усі перелічені тут напрями розв'язання регіональних проблем заслуговують на увагу. Їх врахування, безумовно, сприятиме розширенню спектра регіональних досліджень і зміцненню їх наукових засад ².

Отже, як бачимо, в останні роки термін "регіональна політика" міцно вкоренився в економічному лексиконі, хоча досить часто його вживають спонтанно, не заглиблюючись у зміст, часто ототожнюючи його з "регіональним управлінням", "регіональним розвитком" і т.д. Неважко побачити також і те, що в найбільш поширеному варіанті розуміння регіональної політики економічний аспект домінує над іншими компонентами регіонального життя. Важливість цього питання ніхто не заперечує, але треба погодитись з тим, що регіо-

¹ Паламарчук М. Регіональні дослідження: завдання і наукові підходи // Регіональна економіка. — 1996. — № 1—3. — С. 32—39.

² Долішній М. І., Злупко С. М. Наукові основи регіональної соціально-економічної політики // Соціально-економічні дослідження в перехідний період : 36. наук. пр. / НАН України, Інститут регіональних досліджень ; відп. ред. М. І. Долішній. — Львів, 1998. — С. 8—25.

нальні процеси є значно багатограннішими, а тому звужувати поняття регіональної політики до суто економічного регулювання є некоректним. Тим більше в період трансформації всіх сторін суспільного життя.

Саме поняття "політика" є багатогранним і різноплановим, незалежно від того, про яку саме політику йдеться, — економічну, технічну, соціальну, освітню чи якусь іншу. Це стосується і регіональної політики, яка повинна бути виваженою, спиратися на історичну зумовленість певних територій, враховувати стан окремих регіонів, їхню загальнодержавну інтеграцію. У перспективі регіональна політика може набути якісно нових ознак, самі регіони дістануть значно більше прав, ніж на даному етапі. Однак це може статися тільки після того, як будуть усунуті перепони, що залишилися Україні від тоталітарного минулого.

Як показує аналіз наукової літератури, а також різних проектних розробок, існують суттєві розбіжності у визначенні терміна "регіональна політика", тлумаченні його змісту та формулюванні мети цієї політики. Перед тим, як навести підходи різних авторів до розуміння зазначеного поняття, слід нагадати, що в науці існують певні вимоги до визначення термінів. Це, зокрема, об'єктивність, чіткість визначення, завершеність пояснення. Не менш важливою вимогою є категорійна відповідність терміна і слова, від якого він походить, що не можуть належати до різних категорій. Виходячи з цього, можна дійти висновку, що регіональна політика повинна означати перш за все політику, яка у визначенні має бути уточнена ознаками, що відрізняють її від інших видів політики. Із врахуванням зазначених наукових критеріїв розглянемо підходи деяких авторів до визначення терміна "регіональна політика"¹.

"Під регіональною політикою, — вважає В. Симоненко, — слід розуміти, з одного боку, чітко опрацьовану в законодавчому аспекті практичну діяльність держави в усіх регіонах країни, а з другого — соціально-економічну політику, здійснювану на базі загальнодержавного законодавства самими регіонами для досягнення тих чи інших регіональних і місцевих цілей і завдань"². Вірно визначивши суть регіональної політики як єдність дій держави і регіонів, автор роль останніх вбачає тільки в регулюванні соціально-економічних процесів, які, очевидно, далеко не повністю охоплюють весь спектр регіонального життя.

М. Кноглер та О. Сєкарев під регіональною політикою розуміють "...сукупність заходів, спрямованих на усунення відмінностей в економічній дієздатності та життєвому рівні, наявних між територіально відокремленими частинами країни"³. В даному визначенні сформульована мета регіональної політики, а зміст самого терміна так і не розкрито.

Принциповою, на наш погляд, при визначенні терміна "регіональна політика" є необхідність тлумачення цього поняття як в широкому, так й у вузькому розумінні. В першому випадку це означає політику, яку здійснює держава по відношенню до регіонів, і самі регіони в межах наданих їм прав і повнова-

¹ Долішній М. /., Кравців В. С., Симоненко В. К. Наукові засади формування регіональної політики // Регіональна політика: методологія, методи, практика. — Львів : ДПА-друк, 2001. - С.Ю.

² Симоненко В. Регіональна політика: системний підхід // Економіка України. — 1996. — № 6. - С. 31.

³ Кноглер М., Сєкарев О. Ринкова реформа і регіональна політика // Економіка України. - 1995. — № 1. - С. 65.

жень. У другому — регіональна політика зводиться виключно до дій держави, а тому в цьому контексті можна казати про державну регіональну політику.

В проекті Концепції регіональної політики в Україні, що був розроблений Інститутом економіки промисловості НАН України, регіональна політика держави розглядається як "...дії держави, спрямовані на вирівнювання умов діяльності регіонів і їх результатів, ефективне використання регіональних ресурсів і можливостей, створення умов підвищення ефективності регіонів"¹.

Деякі автори звужують поняття регіональної політики до економічних функцій держави. Таку позицію С. А. Романюк аргументує тим, "...що навіть у тих випадках, коли йдеться про неекономічні сфери, механізм забезпечення все одно спирається на фінансово-економічні важелі"².

Наведені вище визначення регіональної політики свідчать про відсутність єдиного підходу до розуміння цього поняття. Основний недолік усіх цих визначень полягає в тому, що автори досить вільно тлумачать ключове слово терміна — "політика". Адже далеко не всі заходи, що реалізуються державою чи місцевими органами влади, є виразом практичного втілення певного виду політики як системи дій, орієнтованих на досягнення поставлених цілей. Політика — це стратегічна лінія поведінки держави в тих чи інших сферах суспільного життя. В даному випадку мова йде про чітко окреслені "правила гри" в стосунках між державою та регіонами, які б, з одного боку, регламентували її вплив на регіональні процеси, а з іншого — визначали норми поведінки самих регіонів.

Другий принциповий момент у визначенні терміна "регіональна політика" полягає в осмисленні поняття інтересів її суб'єктів. Тобто мова йде не тільки про те, хто їх виражає і якими методами відстоює. Якщо розглядати це питання прагматично, то завжди існує спокуса представити регіональну політику в спрощеному вигляді як сукупність державних рішень, орієнтованих на регіони, адже в будь-якому акті з боку влади можна завжди відшукати мотиви, пов'язані з регіональними інтересами. Але в таких випадках доцільно говорити про регіональні аспекти інших політик, а не про регіональну політику як таку. Іншими словами, присутність регіональності в конкретних діях органів державної влади ще не є достатнім аргументом для того, щоб вважати регіональну політику сформованою та практично здійснюваною. Про це можна говорити лише тоді, коли дії держави щодо регіонів виражають обопільні інтереси у відповідності до стратегії внутрішньої політики. Тобто не можна вважати виразом регіональної політики як рішення уряду про індексацію грошових заощаджень населення, так і разові виділення державних асигнувань на поліпшення водопостачання, наприклад, у м. Львів. Перше рішення реалізує державні інтереси й навряд чи повністю задовольнить місцеві. Друге — відповідає місцевим інтересам і аж ніяк не потрапляє у сферу державних пріоритетів. А тому саме невизначеність та правова нерегламентованість фундаментальних принципів регіональної політики в практичній площині набирає ознак спотворених форм так званого регіо-

¹ Концепція регіональної політики в Україні (проект) / Ін-т економіки промисловості НАН України. - Донецьк, 1994. — С. 4.

² Концептуальні засади регіональної політики України // Матеріали конференції (Київ, 8 жовтня 1999). - С. 41.

нального егоїзму. Отже, класичний постулат про те, що будь-яка політика добра тоді, коли вона побудована на балансі різноманітних інтересів, у регіональному контексті трансформується в необхідність пошуку компромісу між регіональними інтересами держави та місцевими інтересами, який би був сформульований у вигляді взаємоприйнятних перспективних цілей та адекватних об'єктивним умовам поточних завдань із визначеними методами їх реалізації, що повинно бути зафіксовано у відповідних законодавчих і нормативних актах.

Однак незаперечним залишається той факт, що між регіональними інтересами держави та місцевими інтересами існують розбіжності. В принципі, вони об'єктивно є неминучими. А тому ефективною буде тільки та політика, яка максимально "згладжує" можливі протиріччя між ними. Але, мабуть, у сьогоденній ситуації дана умова не завжди може бути визначальним критерієм дієздатності регіональної політики, оскільки саме зараз надзвичайно актуальним є питання національної безпеки держави. Йдеться про те, що навряд чи компроміс буде єдино правильним шляхом вирішення конфліктних ситуацій у випадках, коли вони зачіпають національні інтереси України. Саме їм, національним інтересам, мають бути підпорядковані регіональні інтереси держави та місцеві інтереси регіонів.

Слід зазначити, що регіональну політику треба розглядати крізь призму конкретизації інтересів, які вона реалізує. Наскільки специфічними є інтереси регіонів, що відображають історичні, етнічні, природні, економічні, соціальні, культурні особливості територій, настільки конкретно диференційованими є інтереси держави по відношенню до них.

Реалізація суспільних інтересів безпосередньо пов'язана з питаннями влади. Не торкаючись безумовно важливих питань розподілу прав і повноважень між її рівнями, ми вважаємо не менш принциповим моментом наукового осмислення регіональної політики необхідність, як вже говорилося, чіткого усвідомлення двох її зрізів. Перший — це політика держави щодо регіонів (державна регіональна політика), другий — регіональна політика, що здійснюється самими регіонами. Першу складову реалізують центральні органи державної влади, другу — органи місцевого самоврядування. Причому одним з основних завдань держави є якраз створення необхідних умов для місцевих органів влади з метою ефективного управління регіональними процесами. Зрозуміло, що за таких умов питання дотримання учасниками цих процесів єдиних правил поведінки в рамках регіональної політики набуває першочергового значення.

Таким чином, у широкому розумінні регіональна політика — це система цілей і дій, що спрямовані на реалізацію інтересів держави щодо регіонів та внутрішніх інтересів самих регіонів, яка реалізується за допомогою методів, що враховують історичну, етнічну, соціальну, економічну та екологічну специфіку території.

Як вже зазначалося, провідна роль у формуванні та реалізації регіональної політики належить державі. Тому далі мова йтиме саме про державну регіональну політику, у зв'язку з чим не тільки науковий, а й практичний інтерес має питання її структуризації. Аналіз свідчить про відсутність єдиних підходів до цієї проблеми. Деякі автори як елементи регіональної політики виділяють

економічну, соціальну, науково-технічну, екологічну, демографічну, гуманітарну складові¹. Інші вчені вважають, що регіональна політика держави охоплює такі аспекти: економічний, демографічний, соціальний, екологічний, поселенський, науково-технічний². Ю. Гладкий та А. Чистобаєв з точки зору спрямованості регіональної політики виділяють наступні її види: економічна, соціальна, демографічна, екістична (поселенська), екологічна, науково-технічна³.

Ми вже говорили про те, що регіональна політика покликана регулювати всі процеси, які відбуваються на певній території, серед яких сьогодні провідними є економічні. Для цього держава використовує доступний їй арсенал методів і засобів фінансово-економічного впливу на розвиток всіх сфер регіонального життя, в тому числі й неекономічних. Характерною ознакою економічної політики є ключова роль держави у визначенні цілей соціально-економічного розвитку і виборі засобів їх досягнення через відповідні механізми регулювання економічних відносин. Регіональна спрямованість економічної політики надає їй універсальних рис, оскільки дія її механізмів (в тій чи іншій модифікації) поширюється на всі сфери регіонального життя. Тому, на наш погляд, регіональну економічну політику доцільно розглядати як конгломерат бюджетної, податкової, кредитної, цінової, структурної, інвестиційної, інституційної політик.

Разом з тим, не применшуючи ролі економічних важелів впливу, помилково зводити регіональну політику виключно до економічного вектора. Напевно, саме абсолютизація економічної політики дещо відсунула в тінь інші, не менш важливі сфери державного впливу на регіональні процеси, що часто породжувало (і породжує) складнощі аж ніяк не економічного характеру. Згадати хоча б міжконфесійні стосунки в різних регіонах, нагнітання емоцій довкола питання державної мови, міграційні проблеми, зокрема, пов'язані з поверненням депортованих народів тощо. І якою б ефективною не була економічна політика держави, ігнорування інших сторін регіонального життя, як показує досвід, серйозно гальмує ринкові реформи загалом. А тому, враховуючи природу регіональних процесів, держава має виробити чітку політику дій щодо розвитку всіх сфер суспільного життя: соціальної, промислової, аграрної, екологічної, гуманітарної, науково-технічної. Таким чином, за напрямками регіональна політика поділяється на соціальну, промислову, аграрну, екологічну, гуманітарну, науково-технічну (рис. 1). В свою чергу, деякі з цих компонентів складаються з кількох складових елементів, які є відносно самостійними напрямками регулювання важливих територіальних процесів та сфер. Наприклад, у рамках регіональної соціальної політики можна виділити політику соціального захисту, житлову, демографічну, урбаністичну, рекреаційну, політику зайнятості. Структурними

¹ Концепція регіональної політики в Україні (проект) / Ін-т економіки промисловості НАН України. — Донецьк, 1994. — С. 31.

² Михасюк І. Р., Янкш М. Д., Залога З. М., Сажинець С. Й. Регіональна економіка / Ред. І. Р. Михасюка. — Львів : "Українські технології", 1998. — С. 9.

³ Гладкий Ю. Н., Чистобаєв А. И. Основы региональной политики : Учебник. — СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 1998. - С. 23-27.

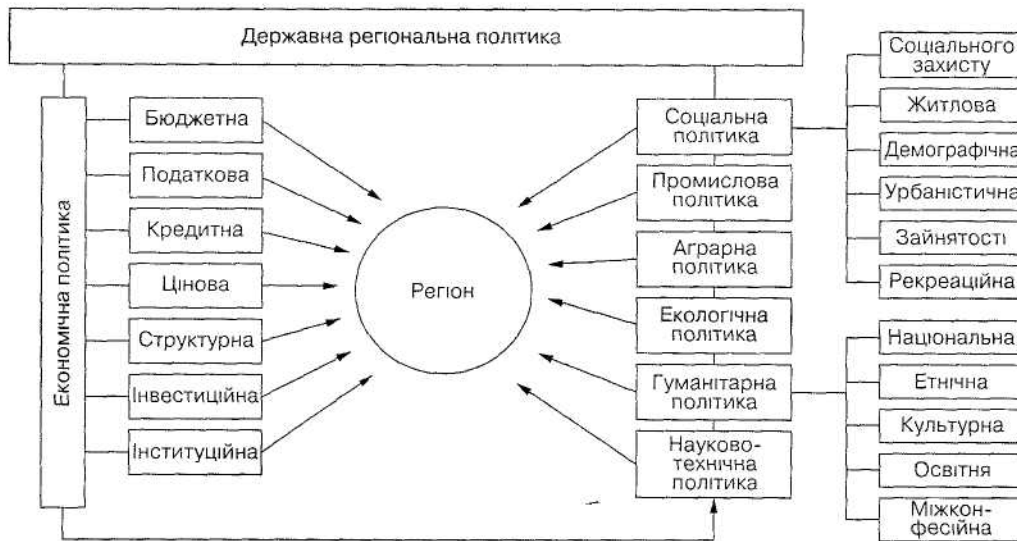

Рис. 1. Структурна модель державної регіональної політики

компонентами регіональної гуманітарної політики є національна, етнічна, культурна, освітня, міжконфесійна тощо ¹.

Ясна річ, що в залежності від вибраних критеріїв можливі й інші підходи до структуризації державної регіональної політики. Хоча вищенаведена структурна модель, незважаючи на її умовний характер, дає досить повне уявлення про регіональну політику як про свідомо та цілеспрямовано розроблювану і втілювану в практику систему дій державних і місцевих органів влади у різних сферах регіонального життя.

Звичайно, важливою складовою наукових основ регіональної соціально-економічної політики та її реалізації є територіальне членування держави, тобто науково обгрунтоване визначення регіонів. Розробка цієї проблеми має значну історію — нині пропонуються різні схеми районування України. Одна з найповніших схем соціально-економічного районування (детальніше див. Гл. 13) містить шість районів: Центральний, Донеччина, Західний, Придніпров'я, Причорномор'я, Слобожанщина. Таке районування дає змогу ефективніше проводити регіональну соціально-економічну політику, в основу якої слід покласти генетично-еволюційну парадигму про сув'язь минулого, сучасного і майбутнього.

Виходячи з цих засад, потрібно розробляти регіональну політику, регулювати міжрегіональні відносини, відносини регіонів з центром. Можливо, ці відносини, як і регіональна політика в цілому, повинні бути диференційованими. На таку думку наштовхує насамперед оцінка екологічного стану регіонів, забрудненість довкілля в яких різна, отже, різними мають бути відповідні економічні

¹ Долишній М. І, Кравців В С, Симоненко В К Наукові засади формування регіональної політики // Регіональна політика методологія, методи, практика — Львів ДПА-друк, 2001 - С 20

й соціальні заходи з боку держави. Рівне ставлення держави до різних регіонів може перетворитися на регіональну нерівність, увічнюючи її на шкоду загальнонаціональних інтересів.

Це означає, що регіональна соціально-економічна політика не може бути одновимірною, а лише диференційованою. Такою вона має бути й у компонентному відношенні, наприклад, щодо фінансування освіти, охорони здоров'я тощо.

Можна навести й інші аргументи на користь диференційованого підходу до регіонів, оскільки вони різною мірою інтегровані в площину загальнонаціональних інтересів. Передусім це стосується економічної інтеграції, ступеня соціального захисту громадян, їхнього залучення до державотворчої діяльності, адже надмірне усамостійнення регіонів, до якого закликають деякі економісти й політики, таїть у собі шкідливі та руйнівні-збурюючі тенденції, які стають загрозою для держави та перешкодою на шляху новітнього українського державотворення.

1.2. Цілі, завдання, принципи та функції регіональної політики

Сьогодні на тлі актуалізації регіональної проблематики на світовому рівні відбувається зміна стратегічних напрямків в соціально-економічній політиці держав, свідомості людей і, певна річ, в структурі наукових досліджень. Нагальність таких змін обумовлена тим, що, з одного боку, посилюється тенденція до глобалізації економіки на базі розширення діяльності транснаціональних корпорацій і загострення екологічних проблем планетарного масштабу, а з другого — в усіх регіонах світу (макро- та мікрорівня) має місце постійний пошук національно-державної, етнічно-територіальної, регіональної самоврядності та самодостатності.

Це спонукає до розширення тематики й поглиблення змістовності регіональних досліджень в Україні, приведення їх у відповідність до потреб розбудови регіонів, що сприятиме зміцненню всієї держави. Тут корисним може бути досвід інших країн, значно багатших на регіональні наукові центри та видання, що присвячені розгляду регіональних проблем. Прикро визнавати, але Україна, на жаль, не має належного досвіду в організації національної території.

Одна з вимог до регіональних досліджень полягає у збереженні їхньої конкретності та адресності. Адже кожна країна та її регіони характеризуються певними умовами, які, у свою чергу, обумовлені відповідними причинами та породжують відповідні наслідки. Тому проблеми регіоналістики потрібно розглядати, починаючи з конкретного окреслення місця і часу. Ця вимога є актуальною у першу чергу для країн із перехідною економікою, зокрема для України, народ якої не так давно став суб'єктом власної національної території, що тривалий час членувалася і використовувалася відповідно до інтересів політичних центрів, розміщених поза межами України¹.

¹ *Долішній М. І., Мікловда В. П.* Передумови формування та реалізації регіональної політики // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Основи формування регіональної соціально-економічної політики : 36. наук. пр. / НАН України, Інститут регіональних досліджень ; відп. ред. М. І. Долішній. — Львів. 2004. — Вип. УГП — С. 7.